

Nr 149

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation m. m.; given Stockholms slott den 28 mars 1958.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed

dels jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; samt
 - 2) lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385);
- dels ock anhålla om riksdagens yttrande över härvid fogat förslag till
- 3) kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390).

GUSTAF ADOLF

Ingvar Lindell

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen upptages förslag till ändringar i expropriationslagen av innebörd, att rätt till expropriation skall under vissa förutsättningar kunna beviljas för atomreaktor eller annan atomenergianläggning eller för skyddsområde kring anläggning som nu nämnts.

Vidare föreslås att i byggnadslagen skall upptagas bestämmelser om förbud mot nybyggnad i närheten av sådana anläggningar. I anslutning härtill framlägges också förslag till vissa följdändringar i byggnadsstadgan.

Förslag

till

Lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om
expropriation

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i samma lag skall under särskild rubrik som framgår av det följande införas en ny paragraf, betecknad såsom 113 §, av nedan angivna innehåll.

1 §.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Fastighet, som — — — — — det nödigt:

1. för befästning — — — — — ofullständigt jordbruk;

16. för att säkerställa att mark på skäligen villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar eller för att eljest i kommuns ägo överföra mark, som icke är tätbebyggd, för upplåtelse med tomträtt; *eller*

17. för att å viss ort bereda fiskarbefolkningen utrymme för uppförande av brygga, bod eller annan anläggning, som erfordras för yrkesfisket.

16. för att säkerställa att mark på skäligen villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar eller för att eljest i kommuns ägo överföra mark, som icke är tätbebyggd, för upplåtelse med tomträtt;

17. för att å viss ort bereda fiskarbefolkningen utrymme för uppförande av brygga, bod eller annan anläggning, som erfordras för yrkesfisket; *eller*

18. *för sådan atomreaktor eller annan atomenergianläggning, som är till större gagn för orten eller eljest äger väsentlig betydelse ur allmän synpunkt, eller för skyddsområde kring anläggning som nu nämnts.*

Särskild rätt — — — — — är sagt.

15. Särskilda bestämmelser om expropriation för atomenergianläggningar.

113 §.

Ansökning om expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 18 avses,

¹ Senaste lydelse av 1 §, se SFS 1952:689.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

skall åtföljas av handlingar utvisande att sökanden erhållit tillstånd att uppföra anläggningen enligt vad där-om är särskilt stadgat eller gjort ansökan om sådant tillstånd.

Är anläggningen helt eller delvis avsedd för alstrande av elektrisk kraft, skall i övrigt i fråga om expropriation för ändamålet gälla vad om elektriska anläggningar i allmänhet är föreskrivet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.

**Förslag
till**

Lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385)

Härigenom förordnas, att 81 och 82 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 samt överskrifterna vid 81 och 121 §§ nämnda lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

V. Om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret eller luftfarten. **V. Om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret, luftfarten m. m.**

81 §.

I närheten — — — — — äro därtill.

Ej heller må utan länsstyrelsens medgivande nybyggnad äga rum inom område i närheten av atomreaktor eller annan atomenergianläggning, varest risk kan antagas föreligga för skadlig strålning från anläggningen.

82 §.

Har beslut meddelats om anläggande eller utvidgning av befästning eller av statlig flygplats eller om tillstånd till anläggande eller utvidgning av annan flygplats för allmänt bruk, eller kan avsevärt men åsamkas försvaret genom bebyggelse eller inrättande av varuupplag, materialgård eller ljusanordning i närheten av militär anläggning av annat slag, äger länsstyrelsen förordna, att vad i 81 § sägs skall äga motsvarande tillämpning.

Har beslut meddelats att anlägga eller utvidga befästning eller statlig flygplats eller har tillstånd givits att anlägga eller utvidga annan flygplats för allmänt bruk eller atomreaktor eller annan atomenergianläggning, äger länsstyrelsen förordna att vad i 81 § sägs skall äga motsvarande tillämpning. Sådant förordnande må ock meddelas, där avsevärt men kan åsamkas försvaret genom bebyggelse eller inrättande av varuupplag, materialgård eller ljusanordning i närheten av annan militär anläggning än befästning eller flygplats.

V. Om förbud mot bebyggelse till V. Om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret eller luftfarten. hinder för försvaret, luftfarten m. m.

121 §.

Med avseende — — — — — motsvarande tillämpning.
Beträffande annat — — — — — inom området.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.

Förslag

till

Kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390)

Härigenom förordnas, att 99 och 144 §§ samt 167 § 4 mom. byggnadsstadgan den 30 juni 1947 ävensom överskrifterna vid 99 och 142 §§ samma stadga skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Särskilda bestämmelser av hänsyn till försvaret eller luftfarten.

Särskilda bestämmelser av hänsyn till försvaret, luftfarten m. m.

99 §.

Finner byggnadsnämnden vid prövning av ansökan om lov till nybyggnad eller inrättande av varuupplag, materialgård eller ljusanordning i närheten av befästning eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, tvekan råda, huruvida hinder varom förmäles i sagda paragrafer föreligger, skall byggnadsnämnden inhämta yttrande därom av luftfartsstyrelsen, såvida frågan rör civil flygplats, samt eljest av chefen för försvarsstaben eller annan myndighet som denne bestämmer.

Finner byggnadsnämnden vid prövning av ansökan om lov till nybyggnad eller inrättande av varuupplag, materialgård eller ljusanordning i närheten av befästning eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, tvekan råda, huruvida hinder varom förmäles i sagda paragrafer föreligger, skall byggnadsnämnden inhämta yttrande därom av luftfartsstyrelsen om frågan rör civil flygplats, av den i atomenergilagen omfördälda tillsynsmyndigheten om frågan rör atomenergianläggning samt eljest av chefen för försvarsstaben eller annan myndighet som denne bestämmer.

Sådant yttrande — — — — — 82 § byggnadslagen.

Meddelas byggnadslov — — — — — avgivits yttrandet.

Särskilda bestämmelser av hänsyn till försvaret eller luftfarten.

Särskilda bestämmelser av hänsyn till försvaret, luftfarten m. m.

142 §.

Inom område — — — — — motsvarande tillämpning.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

144 §.

Har länsstyrelsen beträffande område, för vilket stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser icke fastställts, meddelat förordnande enligt 121 § andra stycket byggnadslagen, må *ej* inom området utan byggnadsnämndens tillstånd *företagas nybyggnad eller* inrättas virkes- eller annat varuupplag, materialgård eller ljusanordning.

Har länsstyrelsen beträffande område, för vilket stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser icke fastställts, meddelat förordnande enligt 121 § andra stycket byggnadslagen, må *nybyggnad ej företagas* inom området utan byggnadsnämndens tillstånd. *Avser förbudet område i närheten av befästning eller statlig flygplats eller annan än staten tillhörig flygplats för allmänt bruk, må ej heller utan tillstånd av byggnadsnämnden inom området* inrättas virkes- eller annat varuupplag, materialgård eller ljusanordning.

Inom sådant — — — — — motsvarande tillämpning.

167 §.

4 m o m. Mot beslut av byggnadsnämnd eller länsstyrelsen i fråga om tillstånd till nybyggnad eller inrättande av varuupplag, materialgård eller ljusanordning i närheten av befästning, flygplats eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, må talan föras av luftfartsstyrelsen, *därest* frågan rör civil flygplats, samt eljest av chefen för försvarsstaben.

4 m o m. Mot beslut av byggnadsnämnd eller länsstyrelsen i fråga om tillstånd till nybyggnad eller inrättande av varuupplag, materialgård eller ljusanordning i närheten av befästning, flygplats eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, må talan föras av luftfartsstyrelsen *om* frågan rör civil flygplats, *av den i atomenergilagen* *omförmälda tillsynsmyndigheten om frågan rör atomenergianläggning* samt eljest av chefen för försvarsstaben.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1958.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 mars 1958.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, fråga om *lagstiftning angående expropriation för atomenergianläggningar m. m.* samt anför därvid följande.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 maj 1957 har delegationen för atomenergifrågor anmält, att vid behandlingen av ansökningar om tillstånd att uppföra och driva atomreaktoranläggningar behov visat sig föreligga av vissa ändringar i expropriationslagen, byggnadslagen och byggnadsstadgan.

Med anledning härav har i september 1957 inom justitiedepartementet upprättats en promemoria angående expropriation för atomkraftanläggningar och reglering av bebyggelsen kring sådana anläggningar, vid vilken promemoria fogats förslag till ändringar i nyssberörda författningar. Förslagen torde få fogas som bilaga till statsrådsprotokollet (*bilaga B*).

Över promemorian med därvid fogade författningsförslag har efter remiss utlåtanden avgivits av hovrätten för Nedre Norrland, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, delegationen för atomenergifrågor, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands och Västmanlands län, Sveriges industriförbund, svenska vattenkraftföreningen, svenska värmeverksföreningen, aktiebolaget Atomenergi, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund samt Sveriges fastighetsägareförbund. Vid länsstyrelsernas utlåtanden har fogats yttranden av vederbörande länsarkitekter och överlantmätare, varjämte länsstyrelsen i Södermanlands län bifogat yttrande från länets hushållnings-sällskap.

Sedan de frågor, som behandlats i promemorian, härefter varit föremål för ytterligare beredning inom justitiedepartementet, anhåller jag att nu få upptaga dem.

Huvuddragen av gällande bestämmelser om anläggningar för utvinning av atomkraft, om rätt att lösa mark för sådan anläggning m.m.

Bestämmelser om anläggningar för utvinning av atomkraft är givna i *lagen den 1 juni 1956 (nr 300) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilagen)*. Anläggning för utvinning av atomenergi ur uran, plutonium eller annat ämne kallas i lagen atomreaktor (1 §). Atomreaktor får ej av någon uppföras, innehavas eller drivas utan tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer (2 §). Ej heller får någon utan sådant tillstånd innehava, överlåta, bearbeta eller eljest ta befattning med uran, plutonium eller annat ämne, vilket användes såsom atombränsle, eller förening vari sådant ämne ingår (1 §). Tillstånd kan begränsas att avse viss tid. Vid tillståndets meddelande och under dess giltighetstid kan uppställas sådana villkor som finnes påkallade av säkerhetsskäl eller eljest ur allmän synpunkt. Tillståndet kan återkallas, om uppställt villkor icke iakttages eller eljest synnerliga skäl föreligger (4 §). Tillsyn å efterlevnaden av de nu refererade bestämmelserna i lagen samt av meddelade villkor utövas av myndighet som Konungen bestämmer (5 §). Tillsynsmyndigheten äger att efter anfordran erhålla de upplysningar och handlingar, som erfordras för tillsynens utövande. Myndigheten äger ock meddela de föreskrifter, som finnes erforderliga för att trygga efterlevnaden av uppställt villkor (6 §).

Atomenergilagen innehåller icke några bestämmelser om rätt för anläggningens innehavare att påkalla inlösen eller upplåtelse av mark för anläggningen. Stadganden, som kan tänkas bli åberopade i sådant syfte, finnes emellertid meddelade i vissa andra författningar.

Främst märkes vissa bestämmelser i *lagen den 12 maj 1917 om expropriation*. I 1 § av nämnda lag uppräknas de särskilda ändamål, för vilka expropriation får äga rum. Lagrummet innehåller visserligen icke någon bestämmelse, som direkt syftar på atomreaktorer. Några av bestämmelserna i 1 § är emellertid så avfattade, att de kan tänkas komma till användning för att möjliggöra inlösen eller upplåtelse av mark för atomreaktor eller därmed sammanhängande anordningar. Speciellt förtjänar nämnas att expropriationsrätt kan beviljas för järnväg eller spårväg för allmän trafik eller annan anläggning för den allmänna samfärdselns främjande (1 § första stycket 2) samt för att säkerställa att mark på skäligena villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar (1 § första stycket 16).

Expropriation kan avse antingen äganderätt till fastigheten eller nyttjanderätt eller servitutsrätt till denna (2 §). Om särskild sådan rätt till fastighet redan tidigare tillkommer annan än kronan, kan den rättigheten bli föremål för särskild expropriation (1 § andra stycket). Expropriation av äganderätt innefattar i allmänhet också expropriation av eventuellt bestående särskilda rättigheter till fastigheten (49 § andra stycket).

För expropriation gäller i övrigt reglerna i 2—74 §§ expropriationslagen.

Bland dessa bör här särskilt omnämnas de i 71 och 72 §§ givna bestämmelserna om förundersökning. Vill någon för expropriation låta upprätta karta över fastighet eller eljest verkställa nödig förundersökning därå, äger länsstyrelsen på ansökan föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Har expropriationsrätt ej redan meddelats, må dock dylik föreskrift ej lämnas, om länsstyrelsen finner det uppgivna ändamålet icke vara sådant, som avses i 1 §. Det åligger sökanden att minst 14 dagar innan undersökningen påbörjas sända underrättelse därom till ägaren, för såvitt denne vistas å känd ort inom riket. Är ägaren utrikes eller å okänd ort men har han känt ombud inom riket, skall underrättelsen sändas till ombudet. Är fastigheten utarrenderad, skall underrättelse tillställas även arrendatorn. Växande träd får icke fällas för undersökningen, med mindre länsstyrelsen särskilt medgivit det. Föranleder undersökningen skada, skall ersättning därför gäldas av den, som påkallat undersökningen. Ersättningen skall, om överenskommelse ej träffas, bestämmas av allmän domstol. Innan undersökningen börjas, skall sökanden hos länsstyrelsen ställa pant eller borgen för ersättningens gäldande.

Vad angår övriga stadganden i lagen må nämnas, att särskilda bestämmelser är givna bl. a. rörande expropriation för elektriska svagströmsledningar i 89, 90, 95 och 96 §§.

Viktiga stadganden av expropriationsrättsligt innehåll förekommer också i *lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar* (i det följande kallad elektricitetslagen). Har, för någon ords förseende med belysning eller drivkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande av drivkraft för sådan industriell anläggning, som finnes vara av större betydelse för det allmänna, Konungen prövat nödigt att fastighet, som tillhör annan än kronan, användes till station för alstrande av elektrisk kraft annorledes än medelst vattenkraft, till framdragande av elektrisk starkströmsledning eller eljest till elektrisk starkströmsanläggning, skall enligt 1 § nämnda lag vad för ändamålet erfordras emot ersättning avstås eller upplåtas. För upplåtelse av mark till elektrisk starkströmsledning gäller i vissa hänseenden andra och lindrigare villkor; bl. a. är Konungens tillstånd till expropriationen icke alltid erforderligt. Menighet är ej pliktig att utan synnerliga skäl inom område, för vilket finnes stadsplan eller byggnadsplan, eller inom fastställt hamnområde avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag. I allmänhet är fastighetsägare ej pliktig att inom icke detaljplanelagt område avstå eller upplåta mark för ledning på mindre avstånd än 150 meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård. För det fall att fastighet skall avstås eller upplåtas, är i 1 § nämnda lag vidare föreskrivet, att vad i lagen om expropriation i allmänhet samt den särskilda bestämmelsen i 91 § första stycket ävensom i fråga om elektriska starkströmsledningar meddelade särskilda bestämmelser om expropriation för elektriska svagströmsledningar skall äga motsvarande tillämpning; och skall vad där stadgas med avseende å upplåtelse av nyttjanderätt för svag-

strömsledning gälla jämväl beträffande upplåtelse av servitutsrätt för starkströmsledning. (Stadgandet i 91 § första stycket expropriationslagen, vari tidigare behandlades frågan om rätt att taga mark i besittning innan expropriationen fullbordats, har numera upphävts, samtidigt med att allmänna bestämmelser i detta ämne upptagits i 37—40 §§, och samband därmed har föreskrivits att hänvisning till lagrum som ersatts med ny bestämmelse skall avse denna.) — Vidare må nämnas, att i 3 § elektricitetslagen ges vissa detaljbestämmelser rörande bl. a. ansökan om rätt att för elektrisk starkströmsledning påfordra avstående eller upplåtande av fastighet och om förfarandet i sådant ärende.

Bland de övriga författningsföreskrifter, som jag i det följande kommer att beröra, bör redan i detta sammanhang nämnas de bestämmelser om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret eller luftfarten, vilka är meddelade i *byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385)* och *byggnadsstadgan samma dag (nr 390)*. Dessa bestämmelser är i huvudsak av följande innehåll. I närheten av befästning eller statlig flygplats eller av annan än staten tillhörig flygplats för allmänt bruk får ej nybyggnad företagas eller virkes- eller annat varuupplag, materialgård eller ljusanordning inrättas, såframt därigenom befästningens eller flygplatsens användning för avsett ändamål försvåras eller eljest avsevärt men åsamkas försvaret eller luftfarten. Länsstyrelsen kan dock medgiva undantag, när synnerliga skäl är därtill. Motsvarande förbud kan genom särskilt beslut av länsstyrelsen införas, när beslut meddelats om anläggande eller utvidgning av befästning eller statlig flygplats eller tillstånd givits till anläggande eller utvidgning av annan flygplats för allmänt bruk. Beträffande ersättning för skada och intrång i anledning av sådana förbud, som nu nämnts, är bestämmelser givna i 83—85 §§ byggnadslagen. Om förbudet medför, att nybyggnad eller annan nyss omfördämd åtgärd icke kan ske i den omfattning eller på det sätt som eljest varit tillåtet och markens ägare till följd härav kan nyttja marken allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde, är han berättigad till ersättning för den skada, han härigenom lider. Kan marken överhuvud ej användas för enskilt bebyggande och kan ägaren till följd härav nyttja marken allenast på sätt sist sagts, är anläggningens ägare skyldig att lösa marken, såvida ej inlösningsskyldighet på grund av vissa andra bestämmelser i byggnadslagen åvilar vederbörande kommun. Även vissa nyttjanderättshavare och andra innehavare av särskild rätt till marken är berättigade till ersättning. Härutöver är bestämmelser givna bl. a. rörande avtal i ersättningsfrågan, rörande skyldighet för anläggningens ägare att gottgöra kommunen, därest denna inlöst marken, samt rörande forum för talan om ersättningsanspråk. De nu refererade bestämmelserna gäller i första hand inom städerna men skall på grund av särskilda bestämmelser i 88, 90 och 121 §§ byggnadslagen äga motsvarande tillämpning i köping, municipalsamhälle och annat område, med avseende varå Kungl. Maj:t meddelat förordnande om tillämpning av byggnadslagens bestämmelser för stad, samt inom område på landsbygden, för

vilket stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser fastställts. Där fråga är om annat område på landsbygden kan länsstyrelsen föreskriva att vad i 81 § är stadgat skall lända till efterrättelse, och länsstyrelsen kan också i sådant fall meddela förordnande enligt 82 §. — Upprätthållandet av förbuden tryggas genom bestämmelserna i byggnadsstadgan om byggnadslov och andra former av tillståndstvång. För nybyggnad eller annan åtgärd av den art, som nu är i fråga, fordras byggnadslov om åtgärden skall företagas inom stad, köping, municipalsamhälle eller sådant område på landsbygden, för vilket stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser fastställts. Inom annat område på landsbygden, vilket underkastats förbud mot bebyggelse med stöd av 121 § byggnadslagen, fordras visserligen icke byggnadslov, men nybyggnad får ej äga rum utan särskilt tillstånd av byggnadsnämnden (76, 100, 101, 129, 135 och 144 §§ byggnadsstadgan).

Ändringar i expropriationslagen

Promemorian

I promemorian har lämnats ett referat av den förut omnämnda framställningen från delegationen för atomenergifrågor. Därav framgår, att delegationen som sin mening uttalat, att bestämmelserna om expropriation för atomenergianläggningar är knapphändiga och tarvar översyn. Såsom en annan aktuell fråga, vilken bör behandlas i anslutning därtill, har nämnts att tvekan ibland uppstått huruvida gällande bestämmelser medger rätt att företaga erforderliga förundersökningsarbeten, såsom borringar och seismiska undersökningar.

Med avseende å sättet för framställning av atomenergi har i promemorian omnämnts, att energien åtminstone vid hittills konstruerade atomreaktorer primärt utvinnes i form av värme. Denna kan sedan utnyttjas för att framställa energi i annan form, t. ex. såsom elektrisk ström eller omedelbart såsom mekanisk energi. För överföring av energien till den plats, där den skall utnyttjas, kan samtliga de metoder, som hittills varit brukliga, tänkas komma till användning. På korta transportsträckor kan värmen direkt överföras till förbrukningsstället i form av varmvatten, varmluft etc. I vissa fall är det kanske tänkbart att överföra energi på mekanisk väg medelst drivrem, roterande axel eller annan transmissionsanordning. På längre distanser torde överföring i form av elektrisk kraft vara den enda praktiskt möjliga transportmetoden.

Vad beträffar möjligheterna att förvärva mark för atomenergianläggningar intager — enligt vad som framhållits i promemorian — de anläggningar, vid vilka den utvunna energien omedelbart omvandlas och överföres till förbrukningsstället i form av elektrisk kraft, en särställning. Å sådana anläggningar är bestämmelserna i elektricitetslagen tillämpliga. Rätt att inlösa mark för anläggningen kan enligt nämnda lag tillerkännas anläggningens ägare under förutsättning att anläggningen är avsedd för någon orts förseen-

de med belysning eller drivkraft eller för annat dylikt ändamål eller ock för beredande av drivkraft åt sådan industriell anläggning, som finnes vara av större betydelse för det allmänna. Någon av dessa förutsättningar torde undantagslöst vara uppfylld i fråga om anläggningar av den omfattning, att atomdrift kan komma i fråga. Inlösningsrätt kan beviljas vare sig anläggningen innehaves av kronan, bolag, annan sammanslutning eller enskild person. Den kan avse mark för såväl själva anläggningen (kraftstationen) som för kraftledningarna och eventuellt även för andra anordningar, som kan anses höra till kraftstationen. Rättigheten kan, allt eftersom behovet kräver, avse förvärv av marken med äganderätt eller förvärv av begränsad sakrätt (servitut, nyttjanderätt) till marken. — I vissa fall, t. ex. om anläggningen är avsedd att tillgodose järnvägarnas behov, kan också expropriationslagen åberopas.

Vad däremot angår sådana atomenergianläggningar, vid vilka den utvunna energien tillhandahålles i annan form än såsom elektrisk kraft, är behovet att få anlita expropriation eller liknande förfarande icke lika väl tillgodosett. Tvångsinlösen kan endast äga rum, om anläggningen tjänar något av de i 1 § lagen om expropriation särskilt uppräknade ändamålen. F. n. är särskilt vissa typer av anläggningar aktuella, nämligen sådana som har till ändamål att tillgodose vissa bebyggelseområden med värme för uppvärmning av bostäder och andra lokaler och eventuellt även för andra hushållsbehov. För dylika anläggningar torde rätt till expropriation kunna beviljas enligt den bestämmelse i expropriationslagen, som möjliggör expropriation för att säkerställa att mark på skäliga villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar. Möjligheterna att anlita expropriation är emellertid även i dessa fall väsentligt beskurna genom att sådan rätt till expropriation ej får beviljas annan än kommun, inom vars område den mark, som expropriationen skall avse, är belägen.

Efter denna redogörelse för innebörden av nuvarande lagregler har i promemorian framhållits vissa synpunkter på behovet av en reform. Därvid har betonats, att landets energiförsörjning är en fråga av största vikt. Tvekan har ansetts icke behöva råda om att den i fråga om angelägenhetsgraden kan tävla med flertalet av de verksamhetsgrenar, för vilka rätt till expropriation f. n. kan medgivas enligt bestämmelserna i 1 § expropriationslagen. Den hittills viktigaste grenen av energiförsörjningen, nämligen tillvaratagandet av vattenkraften, har sedan länge varit tillgodosedd med långtgående bestämmelser av expropriationsrättslig karaktär. Att frågan icke direkt omnämnts i expropriationslagen beror uteslutande på att den tarvat en mera ingående reglering än som lämpligen kunnat komma till stånd inom ramen för denna lag. Huvudparten av reglerna har inrympts i vattenlagen och annan lagstiftning i anslutning till denna. Även för framställning av elektrisk energi på annat sätt än genom utnyttjande av vattenkraft kan — såsom förut anmärkts — inlösen eller upplåtelse av mark ske tvångsvis med stöd av bestämmelserna i elektricitetslagen. Metoden att frigöra energi genom

klyvning av atomer är visserligen föga utvecklade men har stora utvecklingsmöjligheter och det är av vikt att utvecklingen icke hämmas genom att verksamheten tvingas arbeta under sämre betingelser än andra närstående verksamhetsgrenar. En atomreaktor ställer vissa speciella krav på den plats, där anläggningen skall komma till utförande, bl. a. i fråga om grundens beskaffenhet, grundvattenförhållandena, avståndet till annan bebyggelse, de meteorologiska förhållandena, transportförhållandena, möjligheterna att ordna bostäder för personalen m. m. Detta begränsar rätt avsevärt antalet platser, som kan komma i fråga för utförande av atomkraftanläggningar. I vissa fall kan man rentav tala om ett tvingande behov av att få möjlighet till expropriation av det erforderliga markområdet.

Även om de nu anförda skälen rent allmänt talar för införandet av expropriationsrättsliga regler om atomanläggningar, kan det enligt promemorian likväl sättas i fråga, om expropriationsbestämmelserna bör gälla även sådana anläggningar, som uteslutande avser viss industriell verksamhet eller som eljest arbetar huvudsakligen med hänsyn till vinstintresset. Emellertid har framhållits, att även sådana anläggningar kan ha stor betydelse ur folkhushållets synpunkt. Vidare har hänvisats till att bestämmelserna i elektricitetslagen medger rätt till inlösen eller upplåtelse av mark tvångsvis för t. ex. ångkraftverk med ändamål allenast att tillgodose viss industriell anläggning. Något bärande skäl för att göra de expropriationsrättsliga bestämmelserna om atomreaktorer mindre omfattande har icke ansetts föreligga.

Vidare har ifrågasatts, om icke expropriationsmöjligheterna i allt fall borde förbehållas anläggningar, som är av en viss icke alltför ringa storlek och till följd därav kan antagas vara av speciellt stor betydelse för folkhushållet och eljest ur allmän synpunkt. Någon dylik begränsning har emellertid ansetts icke vara behövlig.

En annan fråga, som diskuterats i promemorian, gäller den lämpligaste utformningen i lagtekniskt hänseende av de ifrågasatta nya expropriationsrättsliga reglerna. Såsom en tänkbar möjlighet har framhållits att dessa antingen fogas som ett tillägg till atomenergilagen eller tar form av en särskild lag vid sidan därav. En annan möjlighet är att de nuvarande speciella bestämmelserna i expropriationslagen och elektricitetslagen, särskilt 111 § expropriationslagen, omarbetas så, att expropriation för atomvärmeverk och därmed sammanhängande anordningar förklaras kunna äga rum även utanför området för den kommun, vilken står som sökande till expropriationen, samt eventuellt också på det sättet, att rätt till expropriation för dylik anläggning tillerkännes även annan än kommun. I promemorian har emellertid förordats en tredje lösning, nämligen att till 1 § expropriationslagen fogas en bestämmelse av innebörd att expropriation skall kunna beviljas för inrättande av atomreaktor och anordningar i anslutning till denna. En tänkbar invändning är visserligen, att en dylik bestämmelse kommer att omfatta även vissa fall, som redan är uppmärksammade genom bestämmelserna i elektricitetslagen. Förhållandet mellan de två lagarna har emellertid

ansetts kunna regleras genom en särskild bestämmelse av innebörd, att fråga om expropriation för atomkraftanläggning, vilken helt eller delvis är avsedd för alstrande av elektrisk kraft, eller för därtill hörande starkströmsledningar skall bedömas enligt elektricitetslagen.

I enlighet med vad sålunda anförts har i promemorian föreslagits, att i 1 § första stycket expropriationslagen skall upptagas en ny punkt av innehåll, att rätt till expropriation må medgivas för atomreaktor samt därtill hörande ledningar och andra anordningar. Vidare har föreslagits, att i slutet av expropriationslagen skall inflyta dels såsom en ny rubrik orden »Särskilda bestämmelser om expropriation för atomreaktor» och dels en ny paragraf, betecknad 113 §, med de närmare föreskrifter, som visar sig erforderliga utöver de allmänna bestämmelserna om expropriation. I sådant hänseende torde — för att underlätta prövningen hos Kungl. Maj:t av ärenden om tillstånd till expropriation — böra föreskrivas, att expropriationsansökningen skall åtföljas av handlingar utvisande att sökanden erhållit eller gjort framställning om tillstånd att uppföra anläggningen enligt vad därom är särskilt stadgat. Den förut berörda hänvisningen till elektricitetslagen torde också böra få sin plats i denna paragraf.

I anslutning till det nu anförda har i promemorian också behandlats en annan, därmed sammanhängande fråga, nämligen omfattningen av den rätt till undersökningsarbeten på annans fastighet, som jämlikt 71 § expropriationslagen kan tvångsvis upplåtas av länsstyrelsen. Förundersökning för anläggande av atomreaktorer fordrar i allmänhet relativt omfattande arbeten. Bl. a. förekommer i stor utsträckning borrhningar i marken samt seismiska undersökningar, bestående i att man avfyrar kraftiga sprängladdningar och mäter de vibrationer, som dessa förorsakar inom det kringliggande området. Enligt uppgift har meningsskiljaktigheter icke sällan förekommit mellan markägarna och undersökningspersonalen angående rätten att utföra dylika prov.

I promemorian har framhållits, att 71 § expropriationslagen enligt sin ordalydelse blott går ut på att tillträde skall lämnas till den fastighet, varå förundersökningsarbeten skall äga rum. Åtskilliga omständigheter — bl. a. den i lagrummet förekommande bestämmelsen om rätt att fälla växande träd samt bestämmelserna i 72 § om ersättning för skada genom förundersökningen — ger emellertid vid handen, att lagrummet avser mera än blotta rätten att vinna tillträde till fastigheten. Överhuvud innehåller lagrummet icke någon annan uttrycklig begränsning i fråga om arten av de arbeten, som får utföras, än den nyssnämnda bestämmelsen om växande träd. Att undersökningen kan få omfatta sådana arbeten som t. ex. borrhningar eller grävningar i marken, torde ej behöva dragas i tvivelsmål. Ej heller torde anledning föreligga att anse t. ex. seismiska undersökningar generellt falla utanför stadgandets räckvidd. — Å andra sidan har framhållits, att lagrummet givetvis icke ger rätt att vidtaga andra åtgärder än sådana, som påkal-

las med hänsyn till förundersökningens ändamål. Att anställa onödig skada är enligt promemorian alltid förbjudet, oavsett om den är mer eller mindre omfattande. Häre torde även ligga ett krav på att den, som verkställer undersökningsarbetet, vid behov vidtar skäligen åtgärder för att förhindra eller minska skadan. Överhuvud får arbeten icke utföras så, att de medför större intrång i något rättsskyddat intresse än som är ofrånkomligen nödvändigt. Att avsiktligt nedriva eller allvarligt skada en byggnad eller annan mera värdefull egendom lär näppeligen kunna anses medgivet. Även de kringboendes hemfridsintresse bör beaktas, så långt det kan ske.

Med hänsyn till den sålunda angivna tolkningen av lagrummet har i promemorian ansetts, att någon anledning icke föreligger att utvidga eller närmare definiera dess räckvidd. En sådan åtgärd skulle dessutom kunna medföra mindre önskvärda konsekvenser med avseende å tolkningen av andra likartade lagrum i andra författningar, t. ex. i vattenlagen, byggnadslagen och lagen om enskilda vägar.

Något förslag till ändring av hithörande stadganden har därför icke framlagts.

Remissyttrandena

I praktiskt taget alla yttranden har framhållits, att behov föreligger av ytterligare bestämmelser om rätt till förvärv av mark för atomkraftanläggning. I ett yttrande, nämligen det som avgivits av *riksförbundet landsbyggdets folk*, har dock uttalats den meningen att atomkraft under överskådlig tid endast kan komma att användas såsom komplement till vattenkraften och att det därför icke är på något sätt angeläget att redan nu lösa det komplicerade problem, som en lagstiftning på området innebär.

Beträffande frågan, hur långt en bestämmelse om rätt till tvångsinlösen av mark bör sträcka sig, har delade uppfattningar kommit till uttryck.

Delegationen för atomenergifrågor har uttalat, att den i promemorian anförda motiveringen till stöd för en bestämmelse med expropriationsrättsligt innehåll är tillämplig ej blott i fråga om atomreaktorer utan även å anläggningar för bearbetning av atombränsle, till vilka delegationen i detta sammanhang även velat räkna område för upplagring av radioaktiva avfallsprodukter från atomenergianläggning. *Sveriges industriförbund* har även nämnt anläggningar för regenerering av atombränsle. *Aktiebolaget Atomenergi* har framhållit, att de speciella krav, som bör uppställas på förläggningsplatsen för en atomenergianläggning, är likartade vare sig anläggningen är att anse som en reaktor eller t. ex. har till ändamål att framställa plutonium ur utbrända bränsleelement. Strålningsförhållandena är nämligen av samma slag. I själva verket torde det föreligga mindre valfrihet vid lokalisering av en plutoniumanläggning än vid bestämmande av plats för en reaktor. Liknande synpunkter har anlagts av *svenska vattenkraftföreningen*.

Hovrätten för Nedre Norrland har framhållit att — medan expropriationslagens nuvarande regler närmast är inriktade på att begränsa expropria-

tionsrättens omfattning — delvis motsatta synpunkter kan komma att spela in, när det gäller atomkraftanläggningar. Med hänsyn till eventuella skadeverkningar kan det nämligen vara nödvändigt att anläggningen förfogar över avsevärt större områden än som erfordras för själva anläggningen med tillhörande anordningar i och för sig. Även om det förutsättes, att bebyggelsen omkring anläggningen regleras med stöd av byggnadslagstiftningen, kan det bli nödvändigt att fordra att marken närmast en reaktor äges av anläggningen eller är belagd med servitut till förmån för denna. Det skulle därför kunna övervägas att i expropriationslagen införa ett stadgande av innehåll, att då expropriation beviljas för atomkraftanläggning, det tillses att ur säkerhetssynpunkt tillräckligt stora områden blir disponibla kring reaktorn. Frågan löses emellertid ej härigenom, eftersom samma problem uppkommer då atomreaktor anlägges å mark, vartill förfoganderätten förvärvats utan expropriationsförfarande. Den enda möjligheten torde därför vara att spörsmålet beaktas vid tillståndsgivningen enligt atomenergilagen. — *Lantmätarestyrelsen* har framhållit önskvärdheten av att jord- och skogsbruket icke genom anläggningar av förevarande art tillfogas större men än nödigt och att atomkraftanläggningens ägare för sin del vanligen icke är betjänt av att nödgas ombesörja skötseln av sådan mark som även efter anläggningens utförande kan förväntas vara produktiv. Markområde, som skall förvärfvas med äganderätt, bör därför enligt styrelsens mening icke givas större areal än som är erforderligt och bör icke innehålla mark, som ej är farlig att beträda annat än vid katastroftillbud. Emellertid bör bestämmelserna om expropriationsrättens omfattning enligt styrelsens mening avfattas så, att det tydligt framgår, att rätten till expropriation även avser till skyddsområde erforderlig mark. Även *svenska vattenkraftföreningen* har påyrkat en sådan lydelse, att expropriation otvetydigt förklaras kunna beviljas för förvärv av sådana servitut, som av säkerhetsskäl kan behöva läggas på områden närmast omkring en atomkraftstation.

I vissa yttranden har framhållits, att expropriationsbefogenheten bör uttryckligen begränsas att avse anläggningar av viss större betydelse ur allmän synpunkt. *Sveriges lantbruksförbund* har i sådant hänseende framhållit, att man f. n. icke vet något med säkerhet i fråga om utvecklingen på atomkraftområdet och att man väl kan tänka sig, att rätt att lösa mark i framtiden kan komma att begäras även för ändamål av mindre betydelse ur allmän synpunkt. Förbundet har därför funnit nödvändigt att det i lagtexten som en uttrycklig förutsättning för rätt till inlösen angives att företaget är av allmän betydelse. Härvid har framhållits, bl. a. att bestämmelserna i elektricitetslagen är utformade på detta sätt. Liknande synpunkter har anlagts av *riksförbundet landsbygdens folk*. *Hovrätten för Nedre Norrland* har om innebörden av de nuvarande bestämmelserna i 1 § expropriationslagen yttrat, att de där nämnda expropriationsändamålen i vissa fall redan i och för sig är av den allmännyttiga art, att expropriationsrätt principiellt är motiverad och att lagen i övriga fall direkt utsäger, att allmännytta måste föreligga. Det synes ej finnas anledning att göra avsteg från denna genomgående princip för förevarande fall.

I ett par yttranden har erinringar framförts mot förslagets ståndpunkt att de vanliga expropriationsrättsliga ersättningsreglerna skall äga tillämpning i nu förevarande fall. *Sveriges lantbruksförbund* har såsom lämpligt jämförelseobjekt hänvisat till bestämmelserna i vattenlagen samt har framhållit, att en väsentlig skillnad i sagda lag gjorts mellan det fall, då inlösen sker för allmänt ändamål, och det fall, då syftet är privatekonomiskt. I det senare fallet skall — enligt vad som framhållits i remissyttrandet — ersättningen i princip höjas till 150 procent. Motiveringen till detta stadgande äger enligt förbundets mening giltighet även i nu förevarande fall. Det finnes ingen grund till att den som får ersättning från ett atomenergiintresse skall bli sämre ställd än den som får ersättning från en kraftverksexploator. Även *riksförbundet landsbygdens folk* har med liknande motivering ifrågasatt, om icke ersättningen bör förhöjas på samma sätt som ersättning enligt vattenlagen. Visserligen saknar förbundet möjlighet att bedöma, huruvida blivande atomkraftanläggningar kan medföra så stora ingrepp som de större vattenkraftanläggningarna, men eftersom icke ens sakkunniga i atomfrågor kan förutsäga blivande verkningar i fråga om strålningsrisken och behovet av skyddszoner m. m., förefaller det framlagda förslaget att ha avfärdat problemen alltför lätt.

Vad i promemorieförslaget anförts om att en blivande lagstiftning om inlösen av mark för atomkraftanläggningar bör infogas i expropriationslagen har i de flesta yttrandena tillstyrkts eller lämnats utan erinran. *Riksförbundet landsbygdens folk* har dock i denna del en annan mening samt har även i detta fall såsom jämförelse åberopat de detaljerade bestämmelserna i vattenlagen, speciellt de skyddsföreskrifter som där givits för anläggningar av skilda slag. Enligt förbundets mening fyller promemorieförslaget icke rimliga krav på ett ställningstagande till de vitala problemen. Därest bestämmelser i ämnet nu oundgängligen erfordras, bör de lämpligen sammanföras i en särskild lag. *Sveriges lantbruksförbund* har intagit samma mening för det fall, att inlösningsrätten icke uttryckligen begränsas till allmännyttiga anläggningar.

Frågan om rätt att utföra förundersökningsarbeten har berörts i några av yttrandena. *Hovrätten för Nedre Norrland* har förklarat sig icke ha något att erinra mot vad i promemorian anförts rörande innebörden av gällande bestämmelser på området och har med hänvisning härtill funnit att någon ändring av expropriationslagens bestämmelser i ämnet icke är påkallad i förevarande sammanhang. *Vattenfallsstyrelsen*, som förklarat sig ha utgått från samma uppfattning om stadgandets innebörd, har framhållit, att denna emellertid icke alltid stått sig i praktiken och att Kungl. Maj:t i ett nyligen avgjort besvärsmål lämnat en ansökan enligt 14 kap. 5 § vattenlagen om tillstånd att utföra sprängning för seismiska jorddjupsbestämningar utan bifall. Enligt styrelsens mening föreligger därför skäl till en sådan förtydligande ändring av 71 § expropriationslagen, att det klart framgår att rätt

till sådana undersökningar inrymmes i ett med stöd av nämnda lagrum lämnat tillstånd. Motsvarande förtydligande bör också göras i vattenlagens regler om förundersökning.

Departementschefen

Metoden att framvinna energi för praktiskt bruk genom klyvning av atomer står ännu i början av sin utveckling. Tvekan behöver emellertid ej råda om att den kommer att i framtiden få stor betydelse. Den intensiva forsknings- och försöksverksamhet, som bedrivs i många länder, bland dem Sverige, gör det sannolikt, att utvecklingen på området kommer att gå snabbt. Planer har redan utarbetats för atomenergianläggningar på skilda platser i landet, och i ett par fall har uppförande av anläggningarna redan påbörjats.

En omständighet, som kräver särskilt beaktande vid planläggning och utförande av atomenergianläggningar, är risken för skador genom strålning, från det radioaktiva material, genom vars omvandling energi utvinnes. Det har sedan länge varit känt, att handhavandet av radioaktiva ämnen fordrar minutiösa säkerhetsåtgärder, för att denna risk skall elimineras. Då det nu gäller att utföra atomenergianläggningar i större skala än enbart för försök, måste ovillkorligen fordras, att åtgärder vidtages, som skyddar den närboende befolkningen mot strålningsrisken. Vid hittills planerade anläggningar har säkerhetssynpunkten vunnit det största beaktande, och från fackmannahåll försäkras, att man vid normal drift icke behöver räkna med någon strålningsrisk. Så länge närmare erfarenheter av atomdrift saknas, kan man emellertid icke bortse från möjligheten av olyckshändelser, genom vilka radioaktivt material kan komma att utspridas i trakten närmast omkring en atomenergianläggning. Även för en dylik eventualitet bör skyddsåtgärder vara vidtagna.

Såsom skyddsåtgärd kommer främst i fråga att välja lämplig plats för atomenergianläggningen. Bland de omständigheter, som därvid bör beaktas, är att nämna avståndet till annan bebyggelse, terrängens beskaffenhet, grundvattenförhållandena samt meteorologiska förhållanden. En atomenergianläggning ställer sålunda speciella krav på förläggningsplatsen.

Härtill kommer att valet av förläggningsplats mången gång begränsas även av andra hänsyn. Ett atomvärmeverk kan t. ex. icke gärna läggas på något större avstånd från den bebyggelse eller den verksamhet, som skall betjänas därav, eftersom energiförlusterna vid längre transportsträckor blir betydande. Kraven på en lämplig förläggningsplats för en atomanläggning är därför icke alltid lätta att uppfylla. Ofta torde förhållandena vara sådana, att man icke har någon möjlighet att välja mellan olika tänkbara förläggningsplatser utan är hänvisad att utföra anläggningen på en viss given plats, om den överhuvud skall komma till stånd.

Icke sällan torde det av nu anförda orsaker visa sig svårt för den, som

planerar en atomenergianläggning, att förvärva den för ändamålet erforderliga marken. Den omständigheten att anläggaren ofta icke har något annat alternativ än att förvärva ett visst bestämt markområde gör att markägaren får en monopolställning, som han kan utnyttja för att utkräva ett orimligt högt pris. I en del fall kan svårigheten att förvärva mark på rimliga villkor avsevärt försvåra möjligheten att genomföra ur allmän synpunkt önskvärda anläggningsprojekt. Även om kostnaderna för markförvärv i regel icke innebär den största kapitalinvesteringen, är det ur allmän synpunkt icke önskvärt, att företagen, vilka även därför utan är mycket kapitalkrävande, skall belastas med oskäligt höga kostnader för markförvärv.

Företag med ändamål att utvinna elektrisk energi har sedan länge haft möjlighet att använda expropriation eller liknande former av tvångsinlösen för att få sitt markbehov tillgodosett. Sådana företag, som baseras på vattenkraft, har dessutom i viss utsträckning möjlighet att tvångsvis taga i anspråk själva energikällan, nämligen strömfallet. Reglerna på dessa områden är direkt motiverade av att det ur allmän synpunkt är önskvärt att förefintliga energitillgångar blir på bästa sätt utnyttjade och att detta endast kan ske genom att företagen ej belastas med oskäligt höga kostnader för förvärv av mark och vattenkraft.

Knappheten i tillgången på energi är redan nu ett problem, och detta tenderar att med tiden bli allt allvarligare. Då nu nya metoder för energiutvinning skall omsättas i praktiken, är det alldeles särskilt viktigt, att utvecklingen icke hämmas genom att verksamheten tvingas arbeta under ogynnsamma ekonomiska förutsättningar.

Införandet av en ny expropriationsgrund är givetvis en fråga, som tarvar noggrant övervägande. I förevarande fall är det allmänna intresset uppenbarligen av sådan styrka, att en expropriationsmöjlighet bör införas. Jag kan därför i princip tillstyrka, att anläggningar för utvinning av atomenergi utrustas med expropriationsrätt.

I det författningsförslag, som fogats vid den remitterade promemorian, har expropriationsmöjligheten begränsats att avse enbart atomreaktorer jämte därtill hörande ledningar och andra anordningar. Enligt min mening är denna avgränsning alltför snäv. Svårighet att förvärva mark på rimliga villkor föreligger icke enbart beträffande atomreaktorer utan i nästan samma grad i fråga om t. ex. fabriker för framställning av atombränsle, anläggningar för lagring av sådant bränsle, anläggningar för lagring av radioaktiva avfallsprodukter från atomreaktorer, anläggningar för regenerering av utbrända bränsleelement m. fl. serviceanläggningar för atomdriften. I vissa fall, nämligen om dylika anläggningar anbringas i omedelbar anslutning till en atomreaktor, torde den föreslagna lagtexten innebära, att rätt till expropriation kan beviljas även för deras behov. Någon anledning att undantaga det fall, att en sådan anläggning utföres fullt fristående, vilket torde bli det normala, synes emellertid icke föreligga. Eftersom serviceanläggningarna är oundgängliga för energiutvinningen, är de ur allmän synpunkt lika betydelsefulla som själva reaktorn. Jag föreslår därför, att be-

stämmelserna i ämnet utformas så, att expropriation kan äga rum ej blott för atomreaktorer utan även för anläggningar med ändamål att framställa atombränsle och andra anläggningar för atomenergiindustrien.

Möjlighet att använda expropriation bör uppenbarligen föreligga icke blott i fråga om den mark, som användes för själva anläggningen, utan även i fråga om markområde, som erfordras såsom skyddsområde kring densamma. Att så skall kunna ske har förutsatts även i promemorieförslaget. För tydlighets skull bör detta emellertid uttryckligen angivas i själva författningstexten. Jag återkommer i det följande till frågan om skyddsområdenas omfattning och de bestämmelser, som bör gälla för dem. Däremot anser jag icke erforderligt att i lagtexten nämna, att expropriation kan ske för särskilda till anläggningen hörande anordningar, såsom ledningar o. d.

En annan fråga gäller, huruvida möjlighet att använda expropriation formellt skall föreligga i fråga om alla anläggningar för atomindustrien eller om den skall uttryckligen begränsas till anläggningar av viss storlek eller eljest av större betydelse. Eftersom de anläggningar, som nu planeras eller är under utförande, uppenbarligen är tillkomna för att tillgodose allmänna intressen, har frågan för närvarande icke någon större aktualitet. Den snabba utvecklingen på området medför emellertid, att ett stadgande utan en sådan begränsning i framtiden kan komma att framstå som alltför vittgående. Jag anser mig därför böra förorda, att expropriationsbestämmelsen begränsas på liknande sätt som motsvarande bestämmelser i elektricitetslagen. Stadgandet torde alltså böra avfattas så, att expropriation icke får beviljas annat än för anläggning, som bedömes bli till större gagn för orten eller eljest äga väsentlig betydelse ur allmän synpunkt.

I promemorian har förutsatts, att expropriationsrätt bör kunna beviljas även för anläggning, som i första hand tillgodoser privatekonomiska intressen, för såvitt den fyller de i övrigt uppställda kraven. Eftersom varje anläggning av någorlunda stor omfattning är ägnad att direkt eller indirekt tillgodose landets energibehov, oavsett vem som innehar densamma och oavsett om den i första hand drives med hänsyn till vinstintresset, kan denna princip icke sägas strida mot det nyss uppställda villkoret, att anläggningen skall vara av betydelse ur allmän synpunkt. De nuvarande reglerna i vattenlagen och elektricitetslagen om inlösen av mark och strömfall för elektriska anläggningar är tillämpliga även om anläggningarna i första hand kommer till stånd i enskilt intresse. Någon anledning att behandla anläggningar för atomindustrien på annat sätt torde ej föreligga.

Någon regel om att expropriationsersättningar skall förhöjas utöver det belopp, som expropriationsdomstolen prövar i och för sig skäligt, kan jag icke förorda.

Av skäl, som anförts i promemorian, torde de föreslagna nya bestämmelserna böra infogas i expropriationslagen och alltså icke ta form av en särskild lagstiftning. Förhållandet till elektricitetslagen torde, i enlighet med vad som framhållits i promemorian, kunna regleras genom en föreskrift av innebörd, att de i sistnämnda lag givna bestämmelserna skall äga till-

lämpning jämte bestämmelserna i expropriationslagen, om anläggningen är helt eller delvis avsedd för alstrande av elektrisk kraft.

Jag tillstyrker sålunda att i 1 § lagen om expropriation inskjutes en bestämmelse om expropriation för atomenergiindustriens behov av den innebörd, som framgår av det nu anförda, och att till lagen fogas en ny paragraf, benämnd 113 §, jämte föregående överskrift, av samma sakliga innehåll som i det remitterade förslaget.

Vad beträffar det i framställningen från delegationen för atomenergifrågor omnämnda spörsmålet, huruvida ett förordnande jämlikt 71 § expropriationslagen om rätt att vinna tillträde till fastighet för förundersökning även innefattar rätt att vid behov verkställa borrningsarbeten och seismiska undersökningar, kan jag ansluta mig till den i promemorian uttalade meningen, att dylika undersökningar, om de verkställes med nödigt hänsynstagande till markägaren, icke faller utanför stadgandets räckvidd. Någon ändring av gällande regler på detta område anser jag därför icke erforderlig.

Reglering av bebyggelsen i närheten av atomenergianläggningar

Promemorian

I den förut berörda framställningen från delegationen för atomenergifrågor — vilken refererats i promemorian — har som ett önskemål framhållits, att möjlighet skapas att reglera bebyggelsen i den närmaste omgivningen kring en atomreaktor ävensom att eliminera bebyggelse i anläggningens omedelbara närhet. Storleken av skyddsområdet beror på anläggningens utförande och de lokala meteorologiska förhållandena. Mindre kostnadskrävande bebyggelse, t. ex. sportstugebebyggelse, torde kunna tillåtas inom vissa delar av området. Sedan man erhållit erfarenheter beträffande olika typer av atomenergianläggningar, bör en omprövning kunna ske beträffande storleken av det område, inom vilket restriktioner för bebyggelsen behöver ifrågakomma. Emedan det torde vara svårt att i de nya lagbestämmelserna dra en gräns mellan olika typer av bebyggelse, bör Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, ges möjlighet att inom sådant område efter särskild ansökan medgiva bebyggelse av viss typ.

Med utgångspunkt från de nämnda uttalandena har i promemorian framhållits, att det f. n. är svårt att definitivt bestämma storleken av det i olika fall erforderliga skyddsområdet. Möjligt är, att man i nuvarande läge är beredd att överskatta behovet och att de skyddsområden, som eventuellt utlägges, framdeles kommer att kunna minskas. Emellertid torde det icke kunna anses försvarligt att ge skyddsområdena en mindre omfattning än att man är övertygad om att riskerna för skadlig inverkan från reaktorn elimineras.

Den plats, där själva reaktorn är uppförd, och ett visst område närmast däromkring torde enligt promemorian böra hållas fria från all be-

byggelse med undantag av sådan, som eventuellt erfordras för själva reaktorn och dess drift. Mark, som sålunda icke kan nyttjas för något annat ändamål än reaktordriften, torde undantagslöst böra förvärvas med äganderätt av den, som skall driva reaktorn. Vad däremot angår sådana markområden i närheten av reaktorn, som alltjämt kan utnyttjas för annat ändamål, t. ex. för skogsbruk, torde det i allmänhet vara mera praktiskt, att marken beläggas med servitut, innefattande förbud mot bebyggelse och eventuellt även de föreskrifter om andra särskilda rättigheter till marken, vilka erfordras för anläggningen. Beträffande sättet för förvärv av äganderätt eller servitutsrätt till mark i fall, då frivillig överenskommelse med markägaren ej kan träffas, har hänvisats till vad som yttrats om expropriation för anläggningens behov. Utanför det område, som ovillkorligen bör hållas fritt från varje slag av bebyggelse, bör man enligt promemorian räkna med en zon, inom vilken det visserligen icke är nödvändigt att helt förhindra varje slag av bebyggelse men där bebyggelsen måste underkastas större eller mindre inskränkningar med hänsyn till reaktorn. Arten och omfattningen av dessa inskränkningar måste med nödvändighet bli varierande. Inom vissa områden, särskilt de som ligger nära reaktorn och icke genom terrängförhållandena har skydd mot skadlig strålning, kan någon bebyggelse av nämnvärd omfattning ej få komma i fråga. Längre ut i periferien och särskilt på skyddade platser torde bebyggelse ofta kunna tillåtas i rätt stor omfattning. Mycket beror härvid på bebyggelsens karaktär. Sålunda torde t. ex. vissa förrådsbyggnader, byggnader för tillfälligt bruk m. m. kunna förläggas relativt nära en atomreaktor, medan däremot större försiktighet måste iakttagas beträffande exempelvis tätare bostadsbebyggelse.

Behovet att kunna reglera bebyggelsen inom den yttre zonen kring reaktorn kan icke anses tillgodosett enbart genom en möjlighet för anläggningens ägare att expropriera äganderätt eller servitutsrätt till marken. Vad som erfordras är icke ett förbud mot all bebyggelse inom hela området kring reaktorn utan blott en möjlighet att i det särskilda fallet kunna inverka på bebyggelsens lokalisering, täthet och utformning i övrigt. Tillskapandet av servitut, som ger möjlighet att helt förbjuda bebyggelse inom ett vidsträckt område kring reaktorn, innebär större våld än som är nödvändigt. Vidare skulle det mången gång visa sig onödigt dyrbart för anläggningens innehavare att anlita denna utväg. Det bleve i praktiken knappast möjligt att med någon grad av säkerhet på förhand uppskatta den skada, som införandet av en dylik reglering komme att vålla markägarna, och skadan skulle därför säkerligen i regel bli avsevärt övervärderad. Skadeuppskattningen bör därför lämpligen få anstå, till dess frågan om bebyggande blir aktuell och det visar sig, i vad mån bebyggelse kan tillåtas komma till stånd och vilka inskränkningar som måste påfordras med avseende å dess närmare utformning. — Ej heller kan frågan om bebyggelsens lokalisering och utformning lämpligen lösas med anlitan av de i byggnadslagstiftningen upptagna planinstitut. — I stället har i promemorian rekommenderats en annan lösning, nämligen att de erforderliga bestämmelserna in-

arbetas i själva byggnadslagstiftningen och utformas efter mönster av de nuvarande i 81 och 82 §§ nämnda lag förekommande stadgandena om bebyggelse i närheten av militär anläggning eller flygfält.

I promemorian har upplysts, att de nuvarande bestämmelserna om förbud mot bebyggelse i närheten av militär anläggning eller flygfält i praktiken fungerar så, att den myndighet, som förvaltar eller har tillsyn över den militära anläggningen eller flygfältet, under hand ger byggnadsnämnden nödiga upplysningar angående omfattningen av det område, inom vilket man anser sig ha några intressen att bevaka, och om möjligt även meddelar nämnden hur långt man är beredd att gå i fråga om medgivanden till bebyggelse inom detta område. (Beträffande militära anläggningar har emellertid av sekretesskäl dylika upplysningar lämnats endast i begränsad omfattning.) Genom upplysningarna sättes byggnadsnämnden i stånd att själv avgöra huvudparten av de byggnadsärenden, i vilka prövningen bör resultera i att den tillämnade bebyggelsen får komma till stånd. För sådana fall, då nämnden på grundval av meddelade upplysningar har anledning förmoda, att hinder möter mot den sökta åtgärden, finns bestämmelser om skyldighet för nämnden att samråda med vederbörande militär- eller luftfartsmyndighet (99, 100, 101 och 142 §§ byggnadsstadgan).

Som en svaghet i denna lösning har i promemorian angivits att tillämpningsområdet för förbuden blir relativt obestämt och att det för en byggnad kan bli svårt att avgöra, huruvida en tilltänkt byggnad överhuvud beröres av ett förbud. Vid behov kan den byggnad emellertid inhämta upplysning om vad som gäller hos byggnadsnämnden. Inom områden, varest skyldighet föreligger att söka byggnadslov, är prövningen av företagets tillåtlighet dessutom samordnad med prövningen av ärendet rörande byggnadslov på sådant sätt, att den, som fullgör sin skyldighet att söka byggnadslov, i samband därmed också får avgjort, huruvida hinder mot byggnadsföretaget möter ur nu förevarande synpunkter. Om ett förbud med stöd av 82 eller 121 § byggnadslagen införes inom område, varest skyldighet att söka byggnadslov ej föreligger, skall enligt 168 § byggnadsstadgan särskilda åtgärder vidtagas för att bringa saken till allmänhetens kännedom. F. ö. torde man kunna förutsätta, att ägarna av mark inom området närmast omkring anläggningen skulle få kännedom om saken även utan särskilda kungörelseåtgärder. Invändningen har därför ansetts icke vara särskilt tungt vägande.

Såsom en annan tänkbar invändning har i promemorian angivits den omständigheten, att ersättningsbestämmelserna i 83—85 §§ byggnadslagen är utformade närmast med tanke på anordningar, som direkt tjänar riksnyttans intresse, och fått en ganska restriktiv utformning. Eftersom de tilltänkta bestämmelserna om skyddszoner kring atomreaktorer icke förestavas av anläggarnas intresse utan i första hand har till ändamål att skydda allmänheten och framför allt dem som bygger och bor i grannskapet mot de faror, som atomdriften kan tänkas förorsaka, har emellertid ersättnings-

reglerna i promemorian bedömts vara tämligen väl avvägda även om de utvidgas att avse skyddszoner kring atomreaktorer. En markägare kommer visserligen icke att kunna göra anspråk på ersättning enbart därför att han till äventyrs nödgas i någon mån omdisponera sina planer på att bebygga marken, men däremot utgår ersättning om möjligheterna att bebygga marken undergår sådan minskning, att man kan tala om en verklig och påtaglig värdeförlust. Ersättningsregeln överensstämmer vidare i huvudsak med bestämmelserna på flera andra närstående områden (jfr t. ex. 33 a § lagen om allmänna vägar, 3 § strandlagen och 102 § lagen om enskilda vägar).

Med den nu redovisade motiveringen har i promemorian framställts förslag om att bestämmelser införes rörande skyddsområden kring atomreaktorer, att dessa utformas med de nuvarande bestämmelserna i 81 och 82 §§ byggnadslagen som förebild samt att de får sin plats i anslutning till dessa. Närmare bestämt går promemorieförslaget ut på att till 81 § byggnadslagen skall fogas en bestämmelse om att nybyggnad icke utan länsstyrelsens tillstånd skall få äga rum i närheten av atomreaktor, om avsevärd risk kan antagas föreligga för skadlig strålning eller annan menlig inverkan från reaktorn. I 82 § byggnadslagen bör enligt förslaget göras sådan ändring, att länsstyrelsen får befogenhet att utfärda särskilt förbud mot nybyggnad, då tillstånd givits att anlägga atomreaktor. Förslaget innebär vidare, att rubrikerna vid 81 och 121 §§ byggnadslagen får en avfattning, som svarar mot lagens ändrade innehåll. Härjämte har föreslagits vissa följändringar i 99 §, 144 § och 167 § 4 mom. byggnadsstadgan.

Remissyttrandena

Att bebyggelsen i närheten av atomenergianläggningar kan behöva underkastas vissa inskränkningar och i övrigt regleras med hänsyn till strålningsrisken har vitsordats i nära nog alla yttranden. *Aktiebolaget Atomenergi* har betecknat frågan som brådskande. *Sveriges industriförbund* har framhållit, att åtminstone vissa atomreaktorer sannolikt i framtiden kommer att få sådan inherent säkerhet, att något säkerhetsområde överhuvud icke behöver komma i fråga, samt har med utgångspunkt härifrån betonat, att en lagstiftning bör ge möjlighet till smidig anpassning efter utvecklingen. Enligt förbundets mening fyller promemorieförslagen detta krav. — Endast *riksförbundet landsbygdens folk* har intagit en mera betänksam hållning i det att förbundet framhållit, att inskränkningar i möjligheterna att bebygga marken innebär ett avsevärt intrång i den enskilda äganderätten och att det därför bör allvarligt övervägas, huruvida skäl till lagstiftning av sådan restriktiv art verkligen föreligger.

Beträffande den närmare utformningen av bestämmelserna om reglering av bebyggelsen har *delegationen för atomenergifrågor* och *aktiebolaget Atomenergi* framställt samma anmärkning som i fråga om expropriation, nämligen att bestämmelserna bör gälla alla anläggningar för atomindustrin, för vilka behörigt tillstånd meddelats. Härjämte har framhållits, att de skadetyper, som är specifika för atomenergianläggningar, inskränker

sig till strålningsskador och att någon särskild föreskrift därför icke motiveras ur annan synpunkt än med hänsyn till strålningsrisken. Vidare har delegationen som sin uppfattning uttalat, att det bör ankomma icke på länsstyrelse utan på Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t förordnad myndighet att meddela tillstånd till bebyggelse kring atomenergianläggningar, detta i överensstämmelse med vad som gäller enligt atomenergilagen. *Hovrätten för Nedre Norrland* har ifrågasatt, om det är ändamålsenligt att de bebyggelsereglerande bestämmelserna begränsas att gälla endast nybyggnad, samt har framhållit att motsvarande bestämmelser i 81 och 82 §§ byggnadslagen om förbud mot bebyggelse i närheten av försvars- och luftfartsanläggningar gäller ej blott nybyggnad utan även inrättande av virkes- eller annat varuupplag, materialgård eller ljusanordning. Bortsett från ljusanordning synes det som om av försiktighets skull samtliga nämnda anordningar borde inbegripas under regleringsbestämmelserna. En atomreaktors skadeverkningar undandrar sig visserligen hovrättens bedömning, men då någon egentlig praktisk olägenhet ej torde orsakas av att de föreslagna bestämmelserna utvidgas i angiven riktning, synes det bättre om de härigenom till äventyrs skulle bli för omfattande än att de göres för snäva.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har betecknat det som angeläget, att byggnadsnämnderna i förekommande fall får närmare besked från tillsyningsmyndigheten angående de områden, inom vilka inskränkningar av bebyggelse bör ske, samt rörande arten av de inskränkningar, som bör ifrågakomma. Klara besked i dessa hänseenden är nämligen av betydelse för ett snabbt och säkert avgörande av byggnads- och planärenden.

De i promemorian angivna principerna för bestämmande av ersättning i anledning av förbud mot bebyggelse i närheten av atomenergianläggning har godtagits i flertalet yttranden. I yttrandet från *lantbruksstyrelsen* har framhållits, att de nuvarande ersättningsreglerna i 83—85 §§ byggnadslagen kanske vid första påseende förefaller väl snäva för att lämpa sig för förevarande fall men att de överensstämmer med liknande bestämmelser i t. ex. lagen om allmänna vägar, strandlagen och lagen om enskilda vägar samt att det ur lagteknisk synpunkt knappast kan förordas att tillskapa särskilda regler för nu ifrågavarande ändamål. *Hovrätten för Nedre Norrland* har sagt sig icke kunna godtaga de argument, som i promemorian åberopats för tillämpning av ersättningsreglerna i 83—85 §§ byggnadslagen. Det oaktat har hovrätten ej velat motsätta sig att dessa regler tillämpas. Det är enligt hovrättens mening visserligen teoretiskt tänkbart att i ersättningshänseende skilja mellan de fall, då anläggningen tillgodoser ett allmänt intresse, och de fall då den uteslutande är privatekonomiskt motiverad. I praktiken torde dock en dylik gränsdragning ställa sig svår. Härtill kommer att ersättningsreglerna kan förväntas i stort sett leda till resultat, som överensstämmer med byggnadslagstiftningens allmänna principer om markägares ersättningsrätt. Byggnadslagen är i detta hänseende restriktiv. Enligt grundsatserna för lagen skall ersättningsrätten be-

dömas med hänsyn till markens användningssätt och värde vid tiden för bebyggelseregleringen. Ersättning utgår ej till markägare för att de hindras att utnyttja sin mark till tätbebyggelse. Ej heller berättigas de till ersättning för att, inom planlagda områden, byggnadsrätten begränsas genom t. ex. bestämmelser om hushöjd eller våningsantal. De egentliga praktiska fallen, då ersättning kan utgå, är dels då marken överhuvud ej får användas för enskilt bebyggande och dels då inskränkningar sker i möjligheten till glesbebyggelse. För ersättningsrätt i det förra fallet gäller emellertid enligt 21 och 48 §§ byggnadslagen samma förutsättning som enligt 83—85 §§, nämligen att marken till följd av inskränkningen i förfoganderätten kan nyttjas endast på sätt som står i uppenbart missförhållande till värdet. Rätten till ersättning vid inskränkningar i föreliggande möjlighet till glesbebyggelse är begränsad på motsvarande sätt enligt 22, 86 och 122 §§. I båda fallen kan inskränkningen visserligen anses motiverad av allmänna intressen, som, enligt vad tidigare sagts, ej alltid är förbundna med anläggandet av atomreaktorer. Vid bebyggelsereglering i närheten av dylika anläggningar torde ifrågavarande begränsning dock knappast få någon praktisk betydelse. Det torde nämligen kunna förutsättas, att inskränkningarna i bebyggelsen här regelmässigt blir av sådan art att — därest skada överhuvudtaget orsakas genom dem — de måste anses medföra att marken uppenbarligen ej kan nyttjas enligt sitt värde. Det synes därför som om promemorieförslaget ej skulle behöva leda till något åsidosättande av berättigade markägarintressen.

Överlantmätaren i Stockholms län har betonat vikten av att tillbörlig uppmärksamhet ägnas åt lokaliseringsfrågan samt av att anläggningens innehavare i regel disponerar så stora markområden med äganderätt eller servitutsrätt, att nybyggnadsförbud med därav följande värdeminskningar blir sällsynta.

Länsstyrelsen och överlantmätaren i Västmanlands län har ansett att ersättningsreglerna icke bör utformas lika restriktivt i förevarande fall som då fråga är om befästningar, flygfält och andra anordningar, vilka mera omedelbart tjäna riksnyttans intresse. En jämförelse med normerna för ersättning vid vattenkraftanläggningar hade bort ligga närmare till hands. Samma synpunkter har anlagts i yttrandet från *riksförbundet landsbyggdets folk*. *Sveriges fastighetsägareförbund* har som sin uppfattning uttalat, att den som driver en farlig verksamhet av förevarande art alltid bör fullt ut svara för de förluster som andra kan åsamkas härav samt har ansett det mest rimligt och ändamålsenligt, om grannelagsrättens allmänna regler blir vägledande även i frågor rörande skyddsområde kring atomreaktor. *Svenska vattenkraftföreningen* har rekommenderat en tillämpning av allmänna skadeståndsregler.

Sveriges lantbruksförbund har i sitt yttrande starkt kritiserat argumentet, att skyddsområden kring en atomreaktor skulle vara tillkomna i allmänhetens och icke i anläggarens intresse. I övrigt har förbundet särskilt gått in på frågan, huruvida det är lämpligt att uppskjuta skadeuppskatt-

ningen till dess bebyggelse inom en atomanläggnings skyddsområde aktualiseras eller att utmäta ersättning så snart förbudet pålägges. Härvid har framhållits, att med den nuvarande opinionens inställning till atomstrålningen icke någon lär komma att spekulera på mark inom en sådan anläggnings riskområde. Någon bebyggelse blir då aldrig aktuell, och markägaren får vid uppskjuten skadeuppskattning aldrig något underlag för att begära ersättning för sin förlorade bebyggelsemöjlighet. Påståendet i promemorian att en omedelbar skadeuppskattning någon gång kan föranleda en övervärdering förtjänar icke avseende. F. ö. är det enligt förbundets mening en allmän rättsprincip att den som får sig tillerkänd en tvångsrätt får vidkännas denna värderingsrisk.

Departementschefen

Utvinning av atomenergi i industrimässig skala fordrar avsevärda mängder atombränsle. Ansamling av större partier därav på en och samma plats innebär i och för sig vissa riskmoment. Vidare är tillvägagångssättet vid energiutvinningen sådant, att det under vissa förhållanden kan tänkas medföra risk för olyckshändelser, genom vilka radioaktivt material kan komma att spridas utanför själva anläggningen och därigenom bli en fara för allmänheten. Ur allmän synpunkt är det därför — såsom jag redan tidigare framhållit — ofrånkomligt att såsom villkor för verksamhetens bedrivande fordra långtgående skyddsåtgärder.

Behovet av kontroll från det allmännas sida tillgodoses genom atomenergilag. Såsom förut nämnts innehåller denna lag bestämmelser, enligt vilka rätten att uppföra, innehava eller driva atomreaktor eller anläggning för framställning av atombränsle etc. gjorts beroende av tillstånd utav Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer. I samband med tillståndsgivningen finns möjlighet att uppställa villkor i fråga om anläggningens förläggning, utformning och kapacitet samt rörande speciella säkerhetsåtgärder till skydd för personalen och allmänheten. Så har också skett i fråga om de anläggningar, för vilkas utförande tillstånd hittills beviljats.

Några generella normer för vad som bör fordras ur säkerhetssynpunkt har hittills icke kunnat utformas. De krav, som uppställts på anläggningens förläggning och utformning samt på kontroll över driften, har emellertid varit stränga. Härigenom anser man sig med säkerhet ha nått så långt, att någon för allmänheten farlig strålning ej behöver befaras vid normala driftförhållanden. Därutöver söker man givetvis också beakta risken för opåräknade händelser i samband med driften. De hittills planerade anläggningarna är så utformade, att det även om en allvarlig olycka inträffar måste anses mindre sannolikt att radioaktiv substans utsprides över omgivningen i större mängder. Någon absolut säkerhet kan emellertid icke skapas, och man kan alltså icke helt utesluta möjligheten av ett olycksfall, varigenom risk för skadlig strålning kan uppstå i den närmaste omgiv-

ningen kring en atomenergianläggning. Risken är givetvis störst i anläggningens omedelbara närhet. Det är möjligt att allvarliga, t. o. m. livsfarliga skador kan drabba den, som råkar vistas där då en större olycka inträffar. Utanför detta farliga område kan skaderisker föreligga inom ytterligare en zon. Denna fara är dock icke större än att man räknar med att kunna praktiskt taget helt undvika personskador genom att evakuera området.

Av det anförda framgår, att kring en atomenergianläggning bör finnas två skyddszoner, nämligen en inre zon, som ej bör få beträdas av obehöriga och som därför icke kan utnyttjas för annat ändamål än för anläggningens behov, samt en yttre zon, vilken icke behöver underkastas lika rigorösa föreskrifter. Med avseende å den yttre zonen erfordras i huvudsak blott bestämmelser, som gör det möjligt att förhindra uppkomsten av sådan alltför tät eller olämpligt utformad bebyggelse, som försvårar en snabb evakuering.

Det markområde, som ingår i den inre skyddszonen, bör anläggningens innehavare undantagslöst förvärva med äganderätt. Att så sker bör övervakas i samband med tillståndsgivningen enligt atomenergilagen, och i samma ordning torde erforderliga föreskrifter kunna givas angående skyldighet för anläggningens innehavare att hålla området inhägnat, att uppsätta varningstavlor m. m. Markförvärvet bör, såsom tidigare anmärkts, vid behov kunna ske medelst expropriation.

Inom den yttre zonen, där man icke behöver räkna med någon överhängande fara för strålningsskador, finns ej något hinder för att marken under normala förhållanden användes t. ex. för skogsbruk eller jordbruk. Någon anledning för anläggningens innehavare att förvärva mark inom detta område med äganderätt föreligger därför i regel icke. Tvärtom är det ur allmänekonomisk synpunkt önskvärt, att marken i största möjliga omfattning tages i bruk för andra produktiva ändamål. Vad som erfordras ur skyddssynpunkt är blott en möjlighet att reglera uppkomsten av bebyggelse inom området.

Bebyggelseregleringen kan, såsom framhållits i promemorian, tänkas ske på två olika sätt. En möjlighet är att marken — vid behov med anlitan­de av expropriation — belägges med servitut, innefattande förbud mot bebyggelse. En annan möjlighet är att frågan regleras genom en lagbestämmelse av innebörd att bebyggelsen inom det område, som är i fråga, göres beroende av myndighets tillstånd.

Den metod för bebyggelsereglering, som består i att anläggningens innehavare förskaffar sig servitutsrätt till det kringliggande markområdet, har flera fördelar framför den andra metoden. Den är effektiv, den fordrar icke någon mera ingående övervakning eller annan insats från myndigheternas sida, den garanterar markägarna full ersättning för intrång och den medför i allmänhet icke någon risk för dem att lida förluster genom förbiseende av gällande föreskrifter. Särskilt väl lämpar den sig för sådana fall, då det från början står klart, att icke någon som helst bebyggelse

eller i allt fall icke någon bostadsbebyggelse kan tillåtas uppkomma inom ett visst område. Jag förutsätter att metoden konsekvent bör komma till användning, när detta villkor kan anses uppfyllt, och att tillsynsmyndigheten övervakar att så sker. Genom de av mig förordade ändringarna i expropriationslagen skapas möjlighet att vid behov pålägga servitut även mot markägarens bestridande.

Det nu anförda innebär emellertid icke att behovet av bestämmelser om tillståndstvång för rätt att bebygga mark i närheten av atomenergianläggningar bortfaller. Jag har tidigare framhållit att man f. n. icke har någon möjlighet att exakt bedöma hur stora skyddsområdena bör vara och att man därför av säkerhetsskäl nödgas tills vidare räkna med större skyddsområden än som framdeles torde visa sig nödvändiga. Bortsett härifrån är förhållandena i många, kanske de flesta fall sådana att bebyggelse mycket väl kan tillåtas uppkomma inom skyddsområdet, låt vara i begränsad omfattning. I så fall kan av anläggningens innehavare icke skäligen fordras att området belägges med servitut, som innebär totalt förbud mot bebyggelse. Detta kan f. ö. vara mindre lämpligt även ur allmänekonomisk synpunkt. Jag anser därför, att vid sidan av möjligheten att införa bebyggelseförbud medelst servitut bör gälla en generell lagregel av innebörd, att byggnad icke utan särskilt tillstånd får uppföras inom området omkring en atomenergianläggning.

Någon anledning att — såsom i ett remissyttrande föreslagits — utvidga bestämmelserna att gälla även andra åtgärder än nybyggnad föreligger enligt min uppfattning icke.

Däremot bör bestämmelserna — i likhet med de föreslagna nya expropriationsrättsliga reglerna — gälla icke blott atomreaktorer utan även andra anläggningar för atomindustrin.

Tillståndsgivningen synes, i överensstämmelse med vad som enligt byggnadslagen gäller i andra likartade fall, böra ankomma på länsstyrelsen med rätt för den centrala tillsynsmyndigheten att hos Kungl. Maj:t överklaga beslut varigenom tillstånd beviljas. Härutinnan föreslås alltså icke någon ändring i promemoriaförslaget.

De nu förordade nya lagreglerna torde, i överensstämmelse med vad som förutsatts i promemorian, böra få sin plats i anslutning till de nuvarande bestämmelserna i 81 och 82 §§ byggnadslagen om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret eller luftfarten.

Jag övergår nu till att behandla frågan om ersättning till markägare i anledning av den föreslagna regeln om tillståndstvång för byggande i närheten av atomenergianläggningar.

Det finnes icke någon allmän lagregel eller rättslig princip om rätt för markägare till ersättning i anledning av lagregler eller administrativa påbud, som inskränker möjligheterna för markägare och andra att utnyttja sin egendom på sätt som eljest varit möjligt. Såsom exempel kan nämnas, att någon rätt till ersättning i allmänhet icke inträder vare sig då nybygg-

nadsförbud införes enligt bestämmelserna i byggnadslagen eller byggnadsrätten inom ett planlagt område begränsas t. ex. genom bestämmelser om hushöjd eller våningstal. De mera speciella ersättningsregler, som finnes, är motiverade av skälighetshänsyn och har i allmänhet begränsats att avse sådana fall, då intrånget är mera betydande samt leder till avsevärd och påtaglig ekonomisk förlust för den enskilde. Ett exempel på dylika speciella lagregler erbjuder den förut refererade bestämmelsen i 83 § byggnadslagen. Liknande regler återfinnes i lagen om allmänna vägar, lagen om enskilda vägar, strandlagen, naturskyddslagen m. fl. författningar.

De nu angivna principerna gäller emellertid blott i fall, då ingripande sker i det allmännas intresse. Då ingripandet, såsom i förevarande fall, dessutom har till ändamål att skapa förutsättningar för privat företagsamhet, ligger det kanske närmare till hands att ersättningsreglerna utformas i anslutning till vad som gäller i förhållandet mellan enskilda fastighetsägare i allmänhet.

En bedömning efter de allmänna regler, som anses gälla inom grannlagsrätten, är emellertid knappast ägnad att ge något för markägarna gynnsammare resultat. Det torde få anses fastslaget, att en fastighetsägare icke kan påräkna ersättning för olägenheter genom t. ex. immissioner, som härrör från driften på en grannfastighet, med mindre olägenheterna överstiger ett visst, icke alltför ringa mått (den s. k. toleranspunkten).

Ett annat jämförelseobjekt erbjuder ersättningsreglerna i expropriationslagen och andra författningar med expropriationsrättsligt innehåll. Vid sådan upplåtelse av servitut eller annan särskild rätt till fastighet, som sker med stöd av dylika författningar, gäller som allmän regel, att markägaren får ersättning för varje intrång, som orsakas av upplåtelsen. Det bör emellertid redan nu anmärkas, att en jämförelse med dessa bestämmelser haltar bl. a. i det hänseendet, att ett tillståndstvång av den karaktär, som här förordats, i motsats till ett bebyggelseservitut icke i och för sig innebär några inskränkningar i möjligheterna att utnyttja marken.

En skälig lösning av ersättningsfrågan torde enligt min mening icke kunna uppnås annat än genom en kompromiss mellan de nu antydda synpunkterna. I princip bör markägaren anses berättigad till ersättning av anläggningens innehavare för det intrång, som förorsakas honom genom att han förhindras att nyttja sin mark på sätt som eljest skulle ha skett. Vid utformningen av ersättningsreglerna bör emellertid beaktas, att det allmännas intresse av att skydda befolkningen för faror jämte ovissheten om dessas omfattning i många fall leder till en mera omfattande reglering, än som ur anläggningsinnehavarens synpunkt kan framstå såsom rimlig.

Enbart den omständigheten att tillståndstvång införes för rätt att bebygga ett visst område kan icke i och för sig anses utgöra ett sådant intrång, som bör berättiga till ersättning. En skadevärdering på förhand är i regel icke möjlig, eftersom omfattningen av skadan helt beror på hur tillståndsgivningen handhaves. Motivet för att införa ett system med tillståndstvång jämsides med metoden att belägga marken med servitut be-

står — såsom förut framhållits — till stor del just i svårigheterna att med nuvarande begränsade erfarenheter bedöma, i vilken omfattning bebyggelse framdeles kan tillåtas uppkomma i närheten av atomenergianläggningar. En lagregel av innebörd att skadevärderingen uppskjutes till den tidpunkt, då skadan faktiskt inträffat, kan icke anses strida mot markägarnas berättigade intressen. Ersättningsregeln bör därför utformas efter denna princip.

För att ersättning skall utgå bör vidare gälla, att inskränkningarna i möjligheterna att bebygga marken är av ekonomisk betydelse för markägaren, d. v. s. att egendomen ger ett sämre ekonomiskt utbyte och därför i ägarens hand har ett lägre värde än om han fått utnyttja den fritt.

Vad som kan bli föremål för tvekan är i huvudsak blott om ersättningsregeln bör begränsas på samma sätt som den nuvarande bestämmelsen i 83 § byggnadslagen, d. v. s. så att ersättning utgår endast i fall då inskränningen i bebyggelserätten leder till att marken kan utnyttjas blott på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde, eller om rätt till ersättning skall föreligga utan dylik begränsning.

Ur rent ekonomisk synpunkt torde det icke vara av alltför stor betydelse, vilkendera lösningen som väljes. Om bebyggelse ej medges i önskad omfattning, torde förhållandena i regel vara sådana, att ersättning kommer att utgå i båda fallen. Erfarenheterna från tillämpningen av den nuvarande bestämmelsen i 83 § byggnadslagen och liknande regler i andra författningar ger icke vid handen, att de skulle leda till att intrång av nämnvärd betydelse ej blir ersatt. Däremot har bestämmelserna otvivelaktigt den verkan, att de underlättar frivilliga uppgörelser i fall, då intrånget är av måttlig omfattning, och förhindrar processer om praktiskt betydelselösa ersättningsbelopp.

För min del skulle jag av principiella skäl närmast vara böjd för att i detta fall förorda att ersättning förklaras skola utgå utan den nyss angivna begränsningen, om man behövde räkna med att skyddsområden av ifrågasvarande karaktär verkligen kommer att visa sig behövliga för all framtid. Det är emellertid väl tänkbart att denna extra skyddsåtgärd i längden kommer att visa sig obehövlig och att bebyggelse framdeles kommer att kunna tillåtas i betydligt större omfattning än vad man nu nödgas räkna med. Vid sådant förhållande torde de föreslagna nya reglerna få anses i övervägande grad motiverade av det allmänna intresset att icke underlåta något, som kan tjäna att skydda befolkningen, och alltså icke såsom tillkomna i anläggarnas intresse. Till stöd för denna mening talar också det förhållandet, att knappast något företag för utvinning av atomenergi ännu kan kalkylera med någon avsevärd ekonomisk vinst utan snarast har karaktär av en i det allmänna intresse bedriven experimentverksamhet.

Jag förordar därför att de ersättningsregler, som enligt 83 § byggnadslagen gäller vid förbud mot bebyggelse med hänsyn till militär anläggning eller flygfält, göres tillämpliga även i nu förevarande fall. Jag vill dock härvid framhålla, att denna lösning icke under alla förhållanden bör be-

tecknas som definitiv. Skulle utvecklingen gå därhän, att regeln visar sig ge ett mindre tillfredsställande resultat, bör en lagändring övervägas.

Genom det nu anförda har jag som min mening uttalat, att reglerna om skyddsområden kring atomreaktorer i stora drag bör följa de linjer som angivits i de vid promemorian fogade förslagen till ändringar i byggnadslagen och byggnadsstadgan. Dock anser jag, att dessa bör jämkas i vissa hänseenden. Redan i det föregående har jag uttalat mig för att bestämmelserna om skyddsområden får en sådan avfattning, att de blir tillämpliga på alla anläggningar för atomindustrien och alltså icke enbart på atomreaktorer. Beskrivningen av skyddsområdet — vilken givetvis icke kan gå ut på att exakt definiera dess omfattning — torde böra jämkas så, att det klart framgår, att därmed avses hela det område, inom vilket man i praktiken behöver räkna med någon risk för skadlig strålning. Däremot lärer i detta sammanhang böra bortses från annan eventuellt tänkbar menlig inverkan än sådan som sammanhänger med strålningsrisken. Vissa redaktionella ändringar torde också böra företagas i förslagen.

De föreslagna författningsändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1958.

I enlighet med vad nu sagts har inom justitiedepartementet utarbetats förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation;

2) lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385); samt

3) kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390).

Förslagen torde såsom bilagor fogas vid protokollet i detta ärende (bilaga A).¹

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över de under 1) och 2) nämnda lagförslagen måtte för det i 87 § regeringsformen angivna ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Margit Hirén

¹ Förslagen, vilka — fränsett några redaktionella jämkningar i det under 1) upptagna förslaget — är likalydande med de vid propositionen fogade författningsförslagen, har här uteslutits.

Vid den remitterade promemorian fogat förslag

till

**Lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om
expropriation**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation skall erhålla nedan angivna ändrade lydelse samt att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 113 §, jämte föregående överskrift, allt av den lydelse som nedan angives.

1 §.

Fastighet, som — — — det nödigt:

1. för befästning — — — ofullständigt jordbruk;
16. för att säkerställa att mark på skäligena villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar eller för att eljest i kommuns ägo överföra mark, som icke är tätbebyggd, för upplåtelse med tomträtt;
17. för att å viss ort bereda fiskarbefolkningen utrymme för uppförande av brygga, bod eller annan anläggning, som erfordras för yrkesfisket; eller
18. för atomreaktor jämte därtill hörande ledningar och andra anordningar.

Särskild rätt — — — är sagt.

Särskilda bestämmelser om expropriation för atomreaktor.

113 §.

Ansökning om expropriationsrätt för atomreaktor eller därtill hörande anordning skall åtföljas av handlingar utvisande att sökanden erhållit eller gjort framställning om tillstånd att uppföra anläggningen enligt vad där-om är särskilt stadgat.

Är anläggningen helt eller delvis avsedd för alstrande av elektrisk kraft, skall i fråga om avstående eller upplåtelse av mark för själva anläggningen samt för framdragande av elektriska starkströmsledningar gälla vad om elektriska anläggningar i allmänhet är föreskrivet.

Denna lag träder i kraft den _____

Vid den remitterade promemorian fogat förslag

till

Lag om ändring av byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 305)

Härigenom förordnas, att 81 och 82 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 samt rubrikerna vid 81 och 121 §§ nämnda lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

V. Om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret, luftfarten m. m.

81 §.

I närheten — — — äro därtill.

Ej heller må utan länsstyrelsens tillstånd nybyggnad äga rum i närheten av atomreaktor, om avsevärd risk kan antagas föreligga för skadlig strålning eller annan menlig inverkan från reaktorn.

82 §.

Har beslut meddelats att anlägga eller utvidga befästning eller statlig flygplats eller har tillstånd givits att anlägga eller utvidga annan flygplats för allmänt bruk eller atomreaktor, äger länsstyrelsen förordna att vad i 81 § sägs skall äga motsvarande tillämpning. Sådant förordnande må ock meddelas där avsevärt men kan åsamkas försvaret genom bebyggelse eller inrättande av varuupplag, materialgård eller ljusanordning i närheten av annan militär anläggning än befästning eller flygplats.

V. Om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret, luftfarten m. m.

121 §.

Med avseende — — — motsvarande tillämpning.

Beträffande annat — — — inom området.

Denna lag träder i kraft den

Vid den remitterade promemorian fogat förslag

till

Kungörelse om ändring av byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390)

Härigenom förordnas, att 99 och 144 §§ samt 167 § 4 mom. byggnadsstadgan den 30 juni 1947 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

99 §.

Finner byggnadsnämnden vid prövning av ansökan om lov till nybyggnad eller inrättande av varuupplag, materialgård eller ljusanordning i när-

heten av befästning eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, tvekan råda, huruvida hinder, varom förmåles i sagda paragrafer, föreligger, skall byggnadsnämnden inhämta yttrande därom av luftfartsstyrelsen om frågan rör civil flygplats, av den i atomenergilagen omförmälda tillsynsmyndigheten om frågan rör atomreaktor samt eljest av chefen för försvarsstaben eller annan myndighet som denne bestämmer.

Sådant yttrande — — — 82 § byggnadslagen.

Meddelas byggnadslov — — — avgivet yttrandet.

144 §.

Har länsstyrelsen beträffande område, för vilket stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser icke fastställts, meddelat förordnande enligt 121 § andra stycket byggnadslagen, må nybyggnad ej företagas inom området utan byggnadsnämndens tillstånd. Avser förbudet område i närheten av befästning eller statlig flygplats eller annan än staten tillhörig flygplats för allmänt bruk, må ej heller utan tillstånd av byggnadsnämnden inom området inrättas virkes- eller annat varupplag, materialgård eller ljusanordning.

Inom sådant — — — motsvarande tillämpning.

167 §.

4 mom. Mot beslut av byggnadsnämnd eller länsstyrelsen i fråga om tillstånd till nybyggnad eller inrättande av varupplag, materialgård eller ljusanordning i närheten av befästning, flygplats eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, må talan föras av luftfartsstyrelsen om frågan rör civil flygplats, av den i atomenergilagen omförmälda tillsynsmyndigheten om frågan rör atomreaktor samt eljest av chefen för försvarsstaben.

Denna kungörelse träder i kraft den

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 26 mars 1958.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden WALIN,
SJÖWALL,
HAGBERGH,
regeringsrådet KLACKENBERG.

Enligt lagrådet den 25 mars 1958 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 14 mars 1958, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; och*
- 2) *lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385).*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet V. Körlof.

Förslagen föranledde följande yttranden.

Lagrådet:

Skadlig strålning från atomenergianläggning lär enligt grannelagsrättsliga regler vara att hänföra till otillåten immission, om den icke är av helt underordnad betydelse. Huruvida enbart *risk* för sådan strålning kan likställas med immission är mera tveksamt. Det synes emellertid icke uteslutet, att ingripande enligt den allmänna grannelagsrätten kan ske mot den som utnyttjar sin mark för sådan anläggning som innebär speciella risker för omgivningen. Risken för skadlig strålning kan t. ex. medföra, att en rörelse måste nedläggas eller att bostäder övergivas.

Om en atomenergianläggning anses påkalla att ägarna av kringliggande mark åläggas särskilda begränsningar i möjligheterna att utnyttja denna, är det enligt lagrådets mening tydligt, att dessa begränsningar måste anses ha tillkommit i anläggningens intresse — för att denna skall kunna komma till stånd — och att anläggningens innehavare bör gottgöra markägaren dennes förlust åtminstone i den mån den överstiger det intrång som han enligt grannelagsrätten är pliktig att tåla. Lagrådet måste sålunda taga avstånd från den synpunkten, att ersättning skulle vara mindre motiverad därför att de av anläggningen påkallade begränsningarna avse att skydda befolkningen

mot hälsofara. En annan sak är att alla måste till en viss grad lämpa sig efter nya former för näringslivet, kommunikationer o. d. utan att kunna göra anspråk på ersättning för olägenheter därav. Med hänsyn till den ovisshet som råder i frågan vilka skyddszoner som på längre sikt komma att anses behövliga kring atomenergianläggningar och då de ersättningsregler som byggnadslagen innehåller torde, i de hänseenden som där avses, ge utrymme för en tillämpning som ansluter till den allmänna grannelagsrätten anser lagrådet likväl den föreslagna regleringen kunna godtagas i avvaktan på ytterligare erfarenheter.

Justitierådet Hagbergh och regeringsrådet Klackenbergh:

Det kan ifrågasättas om den i förslaget till *ändring i byggnadslagen* valda metoden att förhindra eller begränsa nybyggnad inom den yttre riskzonen vid en atomenergianläggning är den ur olika synpunkter lämpligaste. Enligt förslaget skall detta syfte inom planlagt område tillgodoses genom att byggnadsnämnd vid prövning av individuella ansökningar om lov till nybyggnad enligt direktiv från den i atomenergilagen omförmälda tillsynsmyndigheten (delegationen för atomenergifrågor) beaktar risken för skadlig strålning. När sådan risk föreligger, skulle byggnadsnämnd icke äga lämna byggnadslov, utan för nybyggnad skulle enligt det föreslagna andra stycket av 81 § krävas länsstyrelsens medgivande. Beträffande rena landsbygden, där skyldighet att söka byggnadslov icke gäller, skulle länsstyrelsen genom förordnande jämlikt 121 § andra stycket byggnadslagen äga införa krav på tillstånd av byggnadsnämnd för nybyggnad inom riskområdet. Byggnadsnämnd skulle dock icke själv kunna ge sådant tillstånd, utan härför skulle krävas medgivande av länsstyrelsen. Nu nämnda bestämmelser ha utformats i nära anslutning till gällande förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret eller luftfarten, utan att därvid beaktats att prövningen huruvida viss nybyggnad åsamkar försvaret eller luftfarten avsevärt men merendels har en individuell karaktär, som lämpligen kan bedömas vid den sedvanliga byggnadslovgivningen, medan nybyggnad »inom område i närheten av atomreaktor eller annan atomenergianläggning, varest risk kan antagas föreligga för skadlig strålning från anläggningen» enligt förslaget skulle kräva länsstyrelsens medgivande. Det finnes i sistnämnda fall icke mycket utrymme för en prövning av byggnadsnämnden. Något sakligt skäl att lösa de förevarande problemen efter samma linjer som frågan om bebyggelse till hinder för försvaret eller luftfarten torde över huvud knappast föreligga. Helt skilda utgångspunkter gälla för inskränkningarna av bebyggelsen.

Det enligt förslaget åsyftade individuella prövningsförfarandet synes vara administrativt onödigt tungrott. Ur rättssäkerhetssynpunkt kan det ej anses tillfredsställande att enskilda markägare icke kunna få bindande besked, huruvida nybyggnad må ske, förrän i samband med prövning av ansökan om byggnadslov. En administrativ förhandsprövning av de erforderliga inskränkningarna av bebyggelsen inom den yttre riskzonen torde — trots den oviss-

het, som enligt remissprotokollet råder i den fackmässiga bedömningen av hur långt risken för skadlig strålning sträcker sig, och det i remissprotokollet antydda önskemålet att i möjlig mån uppskjuta skadevärderingen — vara att föredraga ur allmän och enskild synpunkt. Även med hänsyn till det allvarliga intrång, som bebyggelseinskränkningarna kunna innebära för markägare, synes det allmänna icke böra undandraga sig en dylik administrativ prövning. Atomenergianläggningarna lära väl bli av sådana dimensioner och till sitt antal så ringa, att det icke kan anses bli administrativt alltför betungande att vid varje anläggnings tillkomst i ett sammanhang pröva, var gränserna för riskområdet geografiskt skola dragas och vilka inskränkningar i nybyggnadsverksamheten som äro erforderliga. I ett i förväg fattat beslut böra sålunda huvuddragen av dylika inskränkningar angivas, exempelvis om bebyggelse av viss karaktär kan medgivas och om olika inskränkningar skola gälla inom skilda delar av riskområdet. Ovissheten i den fackmässiga bedömningen av strålningsriskerna kan föranleda att besluten göras tidsbegränsade. Någon erinran mot att lägga beslutanderätten i dylikt hänseende hos länsstyrelsen synes icke vara att göra, om det föreskrives att besluten skola fattas efter samråd med den i atomenergilagen omförmälda tillsynsmyndigheten.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi att ändringarna i byggnadslagen utformas så, att de i vart fall icke utesluta en administrativ prövning av förut angiven karaktär. Detta torde kunna ske på det sättet att 81 § andra stycket får innehålla, att inom område i närheten av atomreaktor eller annan atomenergianläggning, där risk för skadlig strålning från anläggningen kan antagas föreligga, skola beträffande nybyggnad gälla de inskränkningar som länsstyrelsen efter samråd med den i atomenergilagen omförmälda tillsynsmyndigheten finner nödigt stadga. Vissa jämkningar erfordras vidare i avfattningen av 82 och 121 §§. Den gällande bestämmelsen i 82 § torde kunna bibehållas, såsom paragrafens första stycke, med allenast den ändringen att hänvisningen till 81 § får avse dess första stycke. Såsom andra stycke av 82 § kan intagas föreskrift att där tillstånd givits att anlägga eller utvidga atomreaktor eller annan atomenergianläggning skall gälla vad som stadgats i 81 § andra stycket. Beträffande 121 § erfordras ett tillägg varav framgår att de här förordade andra styckena i 81 och 82 §§ rörande länsstyrelsens rätt att meddela inskränkande föreskrifter för nybyggnad skola gälla även med avseende å de områden på landet, där skyldighet att söka byggnadslov icke föreligger.

Ytterligare torde böra iakttagas att 151 § byggnadslagen kompletteras så att föreskriften om att vissa beslut skola lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan kommer att omfatta jämväl länsstyrelsens beslut enligt de av oss förordade bestämmelserna i 81 § andra stycket och 82 § andra stycket.

Ur protokollet:

Clas Amilon

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 mars 1958.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, lagrådets den 26 mars 1958 avgivna utlåtande över de den 14 mars 1958 till lagrådet remitterade förslagen till

1) *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; och*

2) *lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385).*

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden följande.

Lagrådet har icke påyrkat någon ändring i de remitterade förslagen. De synpunkter, som två lagrådsledamöter framfört på utformningen av vissa bestämmelser i byggnadslagen, torde bli föremål för övervägande i samband med pågående översyn av nämnda lag. Vissa redaktionella jämkningar torde böra vidtagas i det under 1) angivna lagförslaget.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition

dels jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga förenämnda lagförslag;

dels ock anhålla om riksdagens yttrande över det vid remissprotokollet fogade förslaget till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390).

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Nordvall